

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

Багысы 6 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЭТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КъМР-ни Башчысы Дмитрий Медведевге «инновациялы» нартюхню кёргюзтгенди

Москвада бардырылган «Алтын кюз арты - 2013» деген онбешинчи агропромышленный кермючде РФ-ни Правительствосуну Председатели Къабарты-Малкъарны эл мюлк товар чыгарыучулары элтген затлагъа къараганды. Алгын быллай форумлада аграрийлерибиз асламысында уллу алмалары бла ёхтемленип тургъан эселе, бу жол «инновациялы» нартюхню элтгендиде.

2 бет

2013 жылда 15-чи октябрни солуу кюннге санауну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы Муслийманларыны дин управлениясыны Курман байрам бла байламлы тилегине кёре бегим этеме:

1. Къабарты-Малкъар Республикада 2013 жылда 15-чи октябрни солуу кюннге санаргъа.
2. Бу Указ официальной халда басмаланган кюнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы

А. КАНОКОВ

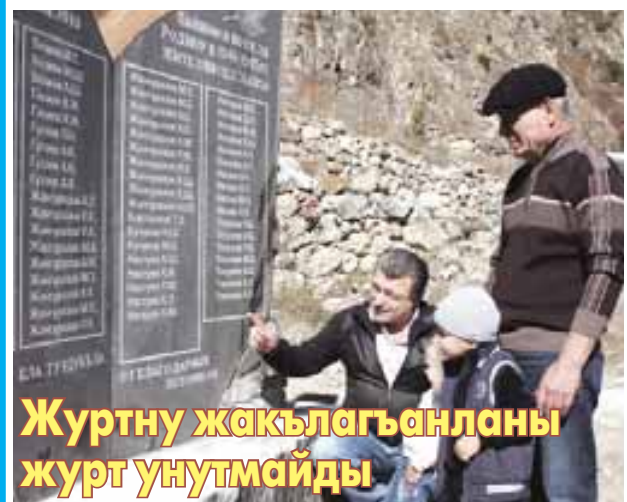
Нальчик шахар, 2013 жылда 11-чи октябрде, №147-УГ

2005 жылны 13-чю октябринде Нальчикге боевиклени отрядлары кирип, бир къауум объекте чабыууллукъ этгендиде. Ол кюн, жигитлик бла таукеллик кёргюзте, милициячыла кюйсюз сермешлеге киргендиде эм ариу жерибизде мамырлыкъны, законлукъну, тынчлыкъны къоруулагандыла. Кёпле, не медет, аманлыкъчыланы жолларын кесе, жанларын бергендиде. Аланы атлары эсертмелеге, китаплагъа жазылгандыла. Аланы батырлыкълары къырал саугъала бла белгиленгендиде. Бек башы уа - аланы ётюрлюклери, адамлыкълары къачанда бизни эсибизде, жүреклерибизде къаллыкъдыла.

Бирликге, келишиулюкге, сакълыкъгъа чакъыргъан зарауатлыкъ

4, 9 бетле

Журтну жакълагъанланы журт унутмайды

Черек аузда алгыннгы малкъар элледен биринде - Зылгыда - Уллу Ата журт урушха дери 147 ююр жашаганды. 1941 жылда уа фронтха мындан 89 эр киши кетген эди. Бир-бир ююрледен а бир жолгъа эки-юч жаш окъуна. Ала, къазауат аулакълада, жанларын, къанларын аямай, жигитлеча сермешип, Уллу Хорламны жууукълашдырыргъа юлюшлерин къошхандыла.

12 бет

Кёрмюч

КъМР-ни Башчысы Дмитрий Медведевге
«инновациялы» нартьюхню кёргюзтгендү

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

КъМР-ни Башчысы Арсен Каноков Дмитрий Медведевге Бахсан районда ёсдюрюлген сейрилик уллу нартьюхню кёргюзте, мылыны сабанлагъа тамычыла бла берилген технологияны хайырланганын айтханды. Бу технологияны алыкъа Россейде хайырланмайдыла, ол жаны бла Къабарты-Малкъар алычды, нартохню быллай сорту да бир жерде ёсдюрюлмейди.

Америкадан келтирилген «Пионер» деген сорту чекленген жууаппылгы бол-

гъан «Агрофирма «Деметра» деген акционер общества быйы ёсдюрюп башлагъандыла. Сабанланы башда сагъынлган амал бла сугъаргъанларыны хайырындан бир гектардан 160 центнер тирлик алгъандыла. Бу сорт биология кёрюмдюлерине эм тап табийгъат хауа болумлада ёсдюрюлгенине кёре, андан кеп тирлик бераллыкъ тойюлдю.

Кёрмючде алмасыз да болмагъанды. Алмаланы уа Къабарты-Малкъарда италиялы партнёрдан осал ёсдюрмейдиле, кертиди, терек бахча бла кюрёсген предпринимательерибиз тыш къраллыладан тирликин

терк берген технологиялагъа койренгендиле. Арсен Каноков саугъага Дмитрий Медведевге 700 грамм тартхан алманы бергенди.

Къралны ара шахарында бардырылган эл мюлкде урунганланы бек баш кёрмючлерине тири къатышады. Бу жол республика ары оңоч предпритисыны продукциясын бла эки илму-излем институтну жетишмлерин элтгенди, деп билдиргендиле КъМР-ни Башчысыны бла Правительствоосуну пресс-службасындан.

Къурау комитет

Жыр конкурсла,
жолугъуула, спорт эришуле

Нальчикде КъМР-ни Правительствоосуну Председатели орунбасары Мухамед Кодзюковну башчылыгы бла совет аскерле Афганистандан чыгарылганын 25 жыл толганына аталган юбилей ишлеге хазырлануу эм аланы бардыруу жаны бла республикалы къурау комитетни жыйылыуу болганды. Анда байрамны программасы къабыл кёрюлгенди.

Анга кёре, Север-Кавказ федеральный округну келечилерини къатышулары бла спорт эришуле бардырылгъа, окуучулары араларында «Биз интернационалист аскерчилик» деген творчестволу эм жыр конкурсла ёсдюрюрге белгиленеди. Дагъыда журналистлени араларында да афган урушун юсюнден бек иги материалла жазгъанла сайланырыкъдыла. Къабарты-Малкъарны Миллет музейинде ол датагъа аталган кёрмючле ачылыкъдыла, бу къазауатны ветеранларына жораланган телевизор бери-

уле кёргюзтюлюкдюле, аскерчиле, аскер-спорт училищелени окуучулары, школчула бла тобешиуле къуараллыкъдыла.

Андан сора да, юбилейге аталып, республиканы элериине машинала бла барырга белгиленеди. Афганистанда жоюлган эмда анда кыуа тахан аскерчилени юйюрлерине ырысы болушлукъ этилликди. «25 лет вывода Советских войск из Афганистана» деген юбилей майдаллагъа кёргюзтюлгенлени тизмеси жарашдырылып, РФ-ни Къоруулау министрствосуна берилликди.

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

Медицина

Бу конледе Нальчикде Кардиология арада белгили врач-кардиолог, Пироговну атын жюрюттен Россей тинтиу медицина университетни ич ауруула бла байламлы кафедрасыны доценти, медицина илмуланы доктору Алексей Глазюнов ишни юсю бла болганды эм кесини коллегаларыны тилеклерине кёре лекция окугъанды.

Белгили алимле
сынауларын береди

Электрокардиографияны юсюнден сезюн башлай, Алексей Глазюнов: «Манга кавказ халкъланы къонакъбайлыгыны юсюнден сорсала, алагъа Къабарты-Малкъарны эм Нальчикни юсюнден айтырыкъма. Мында къонакълагъа кърый биледиле!» - дегенди. Саулукъ сакълау эм курортла министрни орунбасары Гайыяны Алёна да докторгъа бизни республикагъа келгени, ара бла байламлыкъ жюрютгени ючюн ырызлыкътын билдиргенди эм мындан ары да ол бизде ишлеригине шыанганын айтханды.

Алексей Борисовични лекциясына врачла сойюп тынгулагъандыла. Ол электрокардиографияны къуарулууну юсюнден сейир шартла да келтиргенди. Аны билдиргенине кёре, Великобританияда лордланы палатасы алим-

физиологну Огюст Уоллерни - адамны кардиограммасын биринчи болуп жаздырхан врачны - опыларыны кезиунде кесини итини кардиограммасын да аны аякъларын тузуу суугъа салып алгъаны ючюн сюдге бергендиле. Сюдде уа алим: «Джимми кеси уа тарыкъгъанмыды менден сизге?» - деп, кюлларын жайып кюйгъанды.

Айтхылыкъ къонакъ электрокардиографияны юсюнден врачлагъа соруула да бергенди. Тыш къраллы специалиствени сынамларыны, тинтиулерини юслеринден да айтханды. Электрокардиограмманы окуйу туруп, бек алгъа жюрёкни тебуу халына къраргъа керекди, дегенди. Инфарктны юсюнден да бек магъаналы билдириуле этгенди. Башха айтханда, бизни врачларыбызгъа кесини профессионал билимин аялмагъанды.

Эл мюлк

Урван районну пресс-службасындан билдиргенлерине кёре, анда баччаланы быйылгы тирлик бек къуандыргъанды. Специалиствле айтханларыча, эки минг гектардан 1700-ден 39 минг 739 тонна битим алынганды.

Урванчыланы
бай тирликлеру

Районну эм жетишмиле арендаторларындан бири Муртазаны Анатолий оңоч гектарда битдирген нашаланы Краснодар крайдан консерва завод сатып алгъанды. «Гибрид тюрлюле артыкъ уллу тойюлдюле, кеслери да теркирек бишедиле. Алай иги тирлик жыйгъанмы сылтауу алты жылдан бери хайырланып келген суу куюуну тамчы амалыды», - дейди ол. Аланы ызындан Анатолий, помидорланы жыйып, аланы «Маруся» сортларын консерва заводха ийгенди, къалган тюрлюлерин а мында саатады.

Тюбешу

Къабарты-Малкъарны Башчысы Арсен Каноков РФ-ни регионланы айнытыу министр Игорь Слюняев бла тюбешгенди. Эки оңочу да бу ведомстволу бла байламлы болган федеральный программала республикада къалай толтурулгъанларын сюзгендиле.

Социальный къурулушлагъа
- энчи магъана

Арсен Каноков, «Жашау журтла» деген федеральный программада белгиленген ишле къалай тамамлангъанларыны юсюнден айта, быйыл Къабарты-Малкъарда жашау юйледен 181 минг квадрат метри файдаланырга берилгенин, ол а былтырны бу кезиунден эсе 1,5 процентге аслам болганын билдиргенди. Ол санда адамла кеслери ишлеге энчи юйле 158,3 минг квадрат метри тутхандыла. Учзу багъалары болган журтладан да 23,64 минг квадрат метри салынганды. Ол а хайырланылгыгъа берилген битеу жашау юйлени 13 процентин тутады.

Андан сора да, республикада къурулушу айнытыуда алгъа иги атламла этилгенлери белгиленгенди. Бусагъатда къурулуш материалла чыгаргъан предпритиялада ишни амалларын игилендириу, техникаларын жангыртуу, жангы производство ачыу, чыгарылган продукцияны санын кёбейтиу эм аны квалитетин кетюрюу жаны бла ишле бардырыла турадыла.

КъМР-ни Башчысы жылны ахырына быйыл къалай предпритияла хайырланырга берилликлерини юсюнден да билдиргенди. Прохладна районну Учебный элинде ачылыкъ завод бир жылгъа гипсокартондан 15 миллион квадрат метр, гипсенден 150

минг тонна чыгарырга керекди. Дагъыда бир завод а бир жылгъа 100 миллион кирпич чыгарлыкъды. Бу эки проект да 400-ге жууукъ жангы ишчи жер ачаргъа оңг берликдиле.

Тюбешуе къатышханла Анзорей элде 120 жери болгъан район больница комплексни къурулушу къалай барганына эс бургандыла. Ол «Жашау журтла» федеральный целевой программаны «РФ-ни субъектлеринде жашау журтла салыуу бла байламлы программаны жашауда бардырылгъа келлендириу» деген подпрограммасына кёре, 2011 жылда ишлени башланган эди. Бусагъатда аны иги кесеги тамамланганды.

РФ-ни Минрегиону башчысы Къабарты-Малкъарны оңочуларына социальный магъаналы объектлени къурулушлары тохтадырылган графикден тайдырылмай барырга этерге кереклисин эсгергенди.

Арсен Каноков федеральный целевой программалагъа кёре бардырылган битеу къурулуш проектке да жашауда тынгылы бардырыллыкъларына ышандыргъанды.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствоосуну пресс-службасы.

Къарындашлыкъ

Бизден баргъан гюлле
Махачкъаланы орамын жасарыкъдыла

Белгили дагъыстанлы поэт Расул Гамзатовну 90-жыллыгын белгилеген мероприятияланы чеклеринде Къабарты-Малкъарны Башчысы Арсен Каноковну, Правительствоу, Парламентни атларындан Дагъыстанда жашагъанлагъа дамасск розаны 90 бастырыллыкъ кененчиги берилгенди. Аны юсюнден айтхылыкъ жазуучуну юбилейин белгилей, Нальчик бла Махачкъаланы араларында къуаралгъан «тюзюллей телемостда» айтылган эди.

Бу сыйлы жумушну Дагъыстанны КъМР-де толу эркинлиги болган келечиси Нариман Шамсиев толтурганды - ол ёз республикасына 45 акъ, алай бир да къызыл роза элтгенди. «Бизни республикаланы быллай сыйлы, къууанчы даталары кепден-кеп бола барсынла. Къабарты-Малкъар Дагъыстанга этген саугъа эки да республиканы араларында къарындашлыкъны югюсюндю, биз бу ахшы терени келик телюлеге да синдиргере керекбиз», - дегенди Шамсиев. «Расул Гамзатовну чыгармачылыгы, къуру бийик

позияны сюйгенлени бирикдирип къоймайды, ол халкъланы араларында шухлюккуну туудургъан, уллу да байлыкъды», - деп белгилегенди КъМР-ни асламлы информацияла органла, жамауат эмда дин организацияла жаны бла министрни орунбасары Вячеслав Минин.

Дагъыстанны бла Къабарты-Малкъарны араларында шу-

ёхлукъуну белгисин кёргюзте, гюлледен къуаралган аллеяда Расул Гамзатовну туугъан элинден таш да салынырыкъды.

Марина ГЕДГАФОВА.

КъМР-ни Асламлы информацияла органла, жамауат эмда дин организацияла жаны бла министрствону пресс-службасы.

Байламлыкыла

Элбрус райондан жамаут жашауға тири кытышкан жаш адамла республиканы министрстволарыны келечилери - Геккиланы Солтан, Анатолий Двуреченский, Ислам Хасанов бла тубешгендиле. Жыйылыуда көп тюрлю соруу тинтилген эди. Билим беруу эм илму министрни орунбасары Геккиланы Солтан ала 17-30-жыллык адамла иш бла жалчытылганларын бла кыалгъанларын кеслерини эсеплеринде тутханларын билдиргенди. Ол ведомствону баш

Быргыла чыгъарлык цех

Ростов областны Шахты шахарыны «Техмаш» заводунда эл мюлк техниканы, конвейер механизмлени, мирзеу сакъланырык ангарлары ишлегенде, каркасланы орнатханда керек боллук профильли быргыла чыгъарлык цех хайырланлыргъа берилгенди. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине ол жерли Эл мюлкно эм аш-азык продуктуны министрствосунда билдиргенди.
-Ол алгъын шахтала болуучу жерде кыралгъаныны магъанасы бек уллуду, нек дегенде мында халкыны иш бла жалчытыу бек кыйын ишледен бириди. Аны хайырындан а 40 ишти жер боллукъду, -дегенди производствону ачыгъа жораланган жыйылыуда Донну эл мюлкноу министрни Вячеслав Василенко.
-Журтну хайырлы жери 1,5 минг квадрат метрди. Биринчи кезиуде ол ай сайын бир минг тонна продукция берип турлукъду, келе тургъан заманда уа ай сайын 1700 тонна продукция берликди, - дегенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине предпритияны генеральный директору Тенгиз Хиникадзе.

Бир-бир налог льготаланы кетерип умутлуду

Къарачай-Черкесни башчысы Темрезланы Рашит республикада жашауда бардырыла тургъан налог льготалагъа къарап, аз фойдалыларын кетерип муратлыды. Аллай билдириу этгенди ол, Москвада Кырал Советде бардырылган кенгешде жылны озган кезиюну итогларыны юслеринден селешгендинде.
-Озган жылда биз 15 миллион сом чаклы бир льготаны кетергенбиз. Шендоу жашауда бардырыла тургъанлагъа да къарай турабыз, -дегенди Темрез улу.
Бюджетни программно-целевой халда планлау амал правительствону баш борчуду, дегенди ол. «Быттыр къоранчланы ючен бири аллай программалагъа кетген эсе, 2014 жылда аланы 80-90 процентге жетдирирге деп турабыз», -дегенди республиканы башчысы.

Айлыкны кетюредиле

Ставрополь край жылны ахырына дери социальный сферада иш хакыны кёбейтирге деп 4,2 миллиард сом берликди. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине регионну губернатору Владимир Владимиров Москвада РФ-ни Кырал Советини кенгешинден сора билдиргенди.
- РФ-ни Президентини социальный сферада урунганланы иш хакъларын кёбейтирге деген майда этген буйругъун жашауда бардырыргъа деп быйыл крайгъа 4,2 миллиард сом берилди. Бюджетден аллай бир ахчаны берген эселе, биз ол сферада урунуу юлголю мадарларын ишге сингдириуу не къадар терклендирирге керекбиз, - дегенди регионну башчысы.
Мында урунуу жангы стандартларын ишге сингдирип, аланы закон бла тохташдырыргъа итинибиз, дегенди ол.

Финли концерн кесини производство-сун Астраханьда орнатырыкды

«АВВ - Marine» деген халкъла аралы электротехника концернни финли бөлүмю кесини производствосун Астраханьны энчи экономика зонасында орнашдырып муратлыды. Алай этилсе, область тамашалык Azipor деген руль колонка оборудованыны чыгъарыуда ич рынокда монополиячы боллукъду. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине промышленностьну, транспортну эм табийгъат байлыкъланы министрствосуну пресс-секретары Татьяна Каримова билдиргенди.
-«АВВ - Marine» берликча кемелеге жарауу аллай тамашалык оборудованыны Россейде чыгъармайдыла, -дегенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине областны правительствосуну председателини пресс-секретары Ангелина Радченко. Аны айтханына кёре, производство бизни энчи экономика зонабызда орнатылса, астраханьчы кемеле ишлеучюлерине конкурентлик эталлыкдыла.

Хафизлени школу

Чечен Республиканы башчысы Рамзан Кадыров хафизлени Аргун шахарда боллукъ школларыны мурдоруна капсулну салганды. «Ол уллу магъанасы болган ишди. Бу былай школладан бешинчисиди. Анда окъуучула иги окъурча эм солурча болумла кыраллыкдыла», -дегенди Кадыров «Инстаграмны» къошак бетинде. Школну Россейни Жигити Ахмат хажи Кадыров атлы жамаут регион фондну ахчасына ишлерикдиле.

Къонаккълагъа соруула кёп эдиле

борчу, жаш адамлагъа тюз жолну кёргозте, аланы фахмуларын айнытыу болгъанын белгилегенди. Солтан Заурович дагыда «Машук», «Селигер» форумлада Кыбарты-Малкъардан делегация жыл сайын эм игилени санына киргенин да айтханды.
Районда спорт инфраструктураны бolumуну юсюнден а спорт эм туризм жаны бла ми-

рат барды. Андан тышында, Кенделенде «Кавказ оюла-2011» фестивалны чеклеринде берилген грант ахчагъа спорткомплексни кыруулушу белгиленди.
Культура министрни орунбасары Ислам Хасанов а ведомство жаш адамлагъа культура мероприятиялары бардырыуда болушургъа хазырлыгын билдиргенди.
Школчула уа районда жаш тёлю заманларын хайырлы этдюоруно амалларын кырууу бла байламлы сорууну бергендиле. Геккиланы Солтан аланы жууукъ заманда анда КъМР-ни Жаш тёлю арасыны бөлүмюно ачылыгына ышандыргъанды, анда уа иш талай жаны бла бардырылыкды.
Ахырында ала чыгъа тургъан соруулары бирге тинтирча былай тубешуленни төрели халда кыруаргъа керекди деген оюмгъа келгендиле.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус районну жер-жерли администрациясыны пресс-секретары.
Суратланы ХАДЖИЛИАНЫ Жамал алганды.

14-чю октябрь - Стандартланы битеудуния күню

Жашауубузну игилендирирге болушхан юлгюле

Биз телефонну чолпусун кюлбузгъа алсакъ, суйоген адамыбызгъа жалгъаныргъа болушубузну билебиз. Аурсакъ, шендогюлю оборудованыны хайырланп, бизге болушуркъларына ышанабыз. Автомашингъа минип, ары-бери тебиресек, аны хар заты да тутучу болушубуна ишексизбиз. Дагыда Интернетни юсю бла кесибизге керекли жангылыкны табаргыбызны билебиз.
Ол ышануулукну, алай болуруна ийнанмакълыкны бизге халкъла аралы стандартла бердиле. Продукцияны, жашау жумушланы кесстволарын, экономияны, кюркыуусулукну, ышангылыкны ала жалчытадыла. Жаланда ала эркинлик бердиле продукция чыгъаргъанлагъа битеудуния рынокка чыгъаргъа. Битеу дуняда жангылыкъланы бир бирге билдирирге. Алай бла бизнесге, правительстволагъа бла жамаутха тийишли жетишмелеге жетиширге ала жол ачадыла.
Стандартизацияны бла метрологияны Кыбарты-Малкъар арасыны ол жумушланы тынгылы тамамларча деменгили фонду барды. Биз республиканы предпритияларын бла

организацияларын, энчи предпритиялыени, энчи адамланы да керекли илму-техника шартла эм тийишли документле бла жалчытабыз, методика болушукъ беребиз.
Араны мурдору метрология бөлүмледиле. Ала предпритиялагъа жангы, бек тынгылы ишленген мадарлары сингдирирге, адамлагъа уа сууну, энергия кючню ёнчелеучю бек жангы заманны излемине тийишли приборланы хайырланыргъа онг бердиле. Бизде аш-азык продукциягъа бла отлукъ-сюртючю материаллагъа анализ этген лаборатория да барды. Ол адамлагъа тап болсун деп кыруалганды.
Арада бийик билимми, уста специалистле урунадыла. Ала продукцияны кесствосуна эм кюркыуусулукну контрольлукъ этедиле. Ёнчелеучю приборланы бирча иги ишлерлерин жалчытадыла, стандартха тюз келирлерине къарайдыла, техника бузукълуккъла болмазларына кыйгырадыла. Этген ишибиз кыйматлы болур ючюн, биз, КъМР-ни Правительствоу, шахарланы, районланы администрациялары, профильли министерстволары, федеральный

надзорлукъ этген органла бла келишип ишлейбиз.
Бююнлюкте республиканы продукция чыгъаргъан, адамланы иш, жашау жумушла бла жалчытхан предпритиялары, организациялары стандартызацияны хайырлануу алагъа болушханым не къадар иги аныгыласала, кеслерине аллай бир иги боллукъду. Нек дегенде хайырлануучула абери бек алгъа алсала аны къаллай норматив документге келишгенине эс буралдыла. Продукция ГОСТ-ха кёре жарашдырылган эсе, аны адамла соююп аладыла, аны кесствосу башхаладан иги болгъаны ючюн.
Стандартизация сферада урунган специалистлени барысын да профессионал байрамлары бла алгышлайма. Алагъа саулукъ, эсенлик тежейме, мындан ары да республикабызгъа махтау келтириуча бет жарыкды ишлерлерин суюме!
Юрий ШУРДУМОВ,
«Къабарты-Малкъар Республикада Стандартизацияны, метрологияны эм сынауларыны кырал регион арасы» федеральный бюджет учрежденияны директору.

Аланы жигитликлери бла таукелликлери сакълагъандыла

Кёзю кёргенни шагъатлыкълары

Журналистле не заманда да жамауат жашауну ал тизгининде болурга керекдиле, не жангылыкны да адамлагъа билдириу бизни ишчи борчубузду. Алай турмушда жалаңда къууанчла болуп турмайдыла, къауғалагъа, жарсыулу ишлеге да тюберге тюшючюдю. Аланы юслеринден да асламлагъа ала белгили этедиле.

2005 жылда октябрь айда Нальчикде кюч структуралагъа чабыууллукъ этилгенини юсюнден да битеу къыралгъа телевиденияда, радиога, газетледе ишлегенле билдирген эдиле. Ол кезиуде мен алыкъа бу

«Жангылыкъларыбызгъа» экинчи кере тынгылагъанымда, кесими тыялмай жиягъан эдим»

усталыкъ бла кюрешмей эдим, кесим да ол кюн атышыуну ортасына тюшюп къалганма. Тёгерекни автомат тауушла, чачдырыула алып, ишчи кабинетни терезесинден къарасанг а, адамла мен турган жерден къачып барганларын кёргенде, аланла, не болду деп сейрге къалганма. Бу соруугъа жууапны олсагъат окуна радиога жангылыкълардан билген эдим.

Менича, кёпле да Нальчикге этилген аманлыкны юсюнден Къабарты-Малкъарны радиосундан эшитген эдиле. Сёзсюз, бу асламлы информация органны, жангылыкъланы не къададар терк хазырлап, аланы юслеринден кёп адамгъа билдирирге онгу уллуду.

2005 жылда 13-чю-14-чю октябрде радиога орус эм малкъар тилледе «Жангылыкъланы» хазырлап, эфирни бардырган журналист, бююнлюкде уа «Кабарты-Малкъар-1» телеканалны жангылыкъларын бардырган Герийланы Асият ол кюнлени былай эсгереди: «Чабыууллукну кюнлеринде «Жангылыкъларыбыз» хар сагъатда да чыгъа эдиле. Радиону межамы уа атышыуну ортасына тюшгенди дерге боллукъду – бир жанында Наркоконтроль, аллыбызда «Сувениры» тюкен (эсигизде эсе, анда боевикле, мамыр адамланы тыйып, эки кюн уруш бардырган эдиле), жолну ол жанында ФСБ, арпакъда ич ишлени 2-чи бёлюмю...

Эсизбизни жыйганлай, эфирге чыгаргъа хазырланып башлагъ-

анбыз. Материалланы узакъгъа барып жияр кереклиси да жокъ эди, хар не да кёз аллыбызда бара турады. Кёргенибизни, эшитгенибизни, кюч структураланы пресс-службалары берген материалланы хазырлап, аланы беребиз эфирге.

Билемисе, мен терезеден къарап, ФСБ-ны аллында кёрген эдим чабыууллукъгъа къатышхан биреулени. Ол иги хазырланган, сынауу болган кертти аскерчиге ушай эди – къолунда автоматы, юсюнде камуфляж формасы, аны окъла салган хуржунчукълары да толу...

Эсигизде эсе, атышыу башланганда, суугъа уу атхандыла, деген хапар чыкыгъанды, биз аны юсюнден да айтып, адамладан сакъ болурларын тилегенбиз. Мени ол кюн бир зат артыкъда сейир этдиргенди – атышыуну къайнагъан заманында Пушкин атлы орамда не кёребиз, не эшитебиз деп, адамла жыйылып, алайда къазауатха киногъача къарайдыла. Эфирде аны юсюнден да айтып, адамланы сакъ болургъа, юйлерине жыйылыргъа чакъырган эдик.

Атышыу тынчча башлагъанында уа, тышына чыгып, материалла алай жыйыбыз. Ызы бла пресс-конференцияла, ич структураланы ишчилери бла тюбешуле къуралып, анда айтылганы да терк окъна хазырлап, эфирге берип турганбыз.

Алада мени тышындан келген журна-

листле бек сейир этдиргендиле. Быллай къысха заманны ичине ала бери къалай да жетген эдиле? Арап къыралладан окъуна бар эдиле корреспондентле. Белгили канал «Аль Джазирадан» да келген эдиле. Бизге чабыууллукъ уллу бушуулу болгъанды, алагъа уа ол оюнча кёрюнгенди. Аланы не кёребиз да, не эшитебиз, къанны юсюнде кёбюрюк ача этейик, дегенден башха къайгылары жокъ эди.

Артада «Жангылыкъларыбызгъа» экинчи кере тынгылагъанымда, кёлюм аман этип, кесими тыялмай жиягъан эдим. Билмейме, ол кюнледе эфирде хазна жангылмагъанма, ауазымы къалтырагъаны, къоркъгъаным эсленмей эди. Дагъыда тынгылагъанымда уа, анда атдырдыла, мында чачдырдыла, алайда ол кюеди, былайда адамлары бла автобуса окъ тийгенди, мамыр адамла, милициячыла ёлтюрюлгендиле... Кесиме келалмай кёп турган эдим».

Ол кюн студияда ишлеген журналистле, ол санда Асият да, ФГУП ВГТРК генеральный директору О.Б. Добродеевни атындан «Иш юсюнде этген жигитлиги эм профессионализм ючюн» деген Сыйлы грамотала бла сауғалангандыла.

Ма алайды журналистни иши – ал сатырда болургъа. Алай анга бюсюремегенле, кертиликни суймегенле уа кёпюле. Жарсыугъа, статистикагъа кёре, арт 20 жылда Россейде 341 журналистни ёлтюргендиле. Жаланда 2011-2012 жыллада окъуна 11 коллегабызны тас этгенбиз. Бу жарсыулу тизгинге телевиденияны журналисти Геккиланы Казбек да киргенди. Ол былтыр 5-чи декабрде аманлыкъланы къолундан жоюлганды.

Андан сора уа республиканы депутатлары РФ-ни Уголовный кодексине тюрлениуле кёргюзгендиле. РФ-ни Уголовный кодексине 114-чю статьясына жангы бёлюм къошаргъа предложение этилгенди: журналистге ишчи борчун толтурургъа чек салыр мурат бла чабыууллукъ этгенлени эркиниклери 12 жылдан 20 жылгъа дери сыйырыргъа неда саулай жашауну тутмакъда ётдорюрча этерге. Алай бла журналистге чабыууллукъ этгени жууапха тартыу право низамны сакълауулагъа тенг этилгенди.

Ётюрлюк

Милицияны кичи лейтенанты Моллаланы Маратны жашы Хамзатха жалаңда 25 жыл толгъан эди ол башха коллегалары бла бирге Нальчикге чабыууллукъ этгенлеге къажуу тургъанында.

Аманлыкълары чылап аманлыкълары арта турмагъанды

Кюч структуралагъа чабыууллукъ этилгени белгили болганлай, КъМР-де МВД-ны жолда жюрюнуу къоркъуусузлукъу жаны бла къырал инспекциясыны къуллукълары Нальчикни тегерекни ктуршоугъа аладыла: шахардан чыкыгъан эм кирген битеу жоллада да ДПС-ни постлары къурададыла. Хасани-яда постха уа Моллаланы жаш суюледиле.

Ол кюн ВАЗ-2106 машинада аманлыкълары чылап шахаргъа барыргъа умут этедиле. Ала инспекторланы постуна гранатомётдан бла автоматладан окъ ачадыла. Милициячыла да, атышыууа киришип, боевиклени умутларын юзедиле. Кеслерини къужур муратларына жеталмазлыкъларын ангъалагъан бузукълары алайдан агъач жанына къачып къутулургъа тюшеди. Алай эл къыйырында атышыуда милицияны кичи лейтенанты Моллаланы Хамзат жараларындан алайда окъуна ёлгенди.

Таулу жаш ол кюн этген жигитлиги ючюн къырал сауғагъа тийишли болгъанды. Ол Россей Федерацияны Президентини Указы бла Кишиликини орденни бла сауғаланганды. РФ-ни МВД-сыны буйругъу бла уа Моллаланы Хамзатны аты Къабарты-Малкъарда милициячылары тизмесине ёмюрлеге кийирилгенди.

ариу жерибизде мамырлыкъны, законлукъну эмда тынчлыкъны

Борчха кертчилик

Жамауатны кърккъуусузлугъу анга неден да багъалы эди

2005 жылда октябрде Нальчикге чабыуллукъдан сора кёпле бизни республикада быллай кужур ишле энди бир заманда да боллукъ туюкдюле, анга бир тюрлю сылтау да жокъду, деп кьаты ийнана эдиле. Алай, жарсыугъа, ол кезиуден бери Къабарты-Малкарда, ол угъай, саулай Шимал Кавказда да тынчлыкъ тохташмайды.

Жарсыугъа, арт эки бла жарым жылны ичинде СКФО-да кеслерини ишчи борчларын толтургъан кезиуде ич ишле органланы 623 келечиси ёлгенди. Бу статистикагъа Къабарты-Малкъар да «кесини кьшумчулугъун» этеди: жаланда 2012 жылда саууланган аманлыкъчыла бла кьзауатда 19 полициячы жоюлганды.

Тебердиланы Рамазанни жашы Ахмат да аланы араларында. Ол Тырнауузну 5-чи номерли школун бошагъандан сора Владикавказда Север-Кавказ тау-металлургия институтха киреди. Инженер-механика факультетни жетишимли бошап, вольфрам-молибден комбинатха киреди. Мында уа жашны тирлигин, жигерлигин эслеп, Элбрус районода ич ишле бёломде кьуллукъ этерин тийишли кёрди.

Жаш ич органлагъа тохташханы бла бирге Санкт-Петербурда милицияны школуну окъугъа киреди. Оператив-тантиу ишде жетишимлери ючюн а

Тартырмагъанлыкъ

Милицияны тамата лейтенанты Замир Дышеков 2005 жылда 13-чю октябрде КъМР-де МВД-ны патруль-пост службасыны полкунда кьуллукъ эте эди. Ол кюн эрттеникде 9 сагъат 10 минутда бёлумге юч жанындан да – Газовая, Северный орамланы эмда Тепличный переулокдан аманлыкъчыла чабыуллукъ этедиле. Ала полкуну тийресинде мекамланы башларындан а полициячылагъа автоматладан эмда гранатомётладан от ачадыла.

Аты эсгеру кьангагъа жазылганды

Атышуу башланган кезиуде Замир Дышеков ишде эди. Ол, нёгери Тимур Дышеков бла бирге, полкуну кьоруулай, кьзауатха киришеди. Полициячыланы кьаты сермешгенлерин кёрген боевикле, муратларына жеталмазлыкъларына тошонюп, алайдан кьачып кьутулурга оноулашадыла. Замир, аны ангылап, алагъа автоматдан от ачады эмда бирин жаралы этеди. Алай алайда милицияны тамата лейтенантын снайпер ёлтюрди.

Дышеков Замир Зухадинович кесини ишчи борчун ахыр солууна дери толтурганды. Аны аты КъМР-де МВД-ны личный составына ёмюрлеге кийирилгенди эмда ППСМ-ни полкуну эсгеруе китабына, эсгеруе кьангагъа жазылганды.

кьысха заманны ичинде Элбрус районуну уголовный розыскыны таматасына салынады.

Милицияда кьуллукъ этген биринчи кюнден окъуна да Ахмат билимми, иш кёллю жаш болгъанын ачыкълыйды. Ол, оператив халны терк сюзюп, кемчилени таба, аманлыкъчылагъа кьажу кюрешни бийик даражада кьурай билгин кёргозтеди. Кеси эмда аны башчылыгында милициячыла уллу эмда бек осал ишлени уллу кьауумун тинтип, аланы этгенлени ачыкълагъандыла.

Теберди улу кюнюн-кечесин да кьызгъанмай, районода аманлыкъчылыкъны жолун кесиуге, жамауатны кърккъуу-

сузлугъун сакълаугъа толусунлай берилгенди. Аны бузукъулагъа быллай кюйсюзлюгюне бюсюремегенле аз туюл эдиле.

2007 жылда 23-чю июльда Ахмат кече юйоне кьайтхан кезиуде анга чабыуллукъ этилгенди. Жаш, машинасындан чыкъланлай, анга эки бандит автоматладан от ачандыла. Алайда алгъан жараларындан Тебердиланы Ахмат эки кюнден Тырнауузну больницасында ёлгенди.

Жашны, кьуллугъун толтургъанда этген жигитлигин эсге алып, ёлгенден сора Кишиликини орденин тийишли кёргенди.

Къажыкьмау

Магъаналы илму объектни кьоруулай

Сарбашланы Хасанны жашы Магомед Кёнделенде туугъанды. Элни орта школун бошагъандан сора аскерде кьуллукъ этгенди. Ызы бла Элбрус районда ич ишле органланы ведомстводан тышында охранасына киреди.

Мында кьуллукъ этген кезиуде Сарбаш улу иш кёллюогюн, билимлигин, низамгъа бойсуна билгенин кёргозгенди. Жашны ол иги ышанлары ючюн таматалары аны кёп кере саугъалагъандыла эм махтагъандыла.

Алай Магометни жашауу 2008 жылда 12-чи июльну кечесинде юзюлгенди. Ол Бахсан нейтринный обсерваторияны сакълагъан кезиуде бу объекте саууланган аманлыкъчыла чабыуллукъ этедиле. Бандитле бла атышыуда ол кече эки полициячы ёлгенди – Сарбашланы Магомет эмда Арсен Межгихов.

Къажу сюели

ОМОН сермешге биринчи болуп киргенди

13-чю октябрде кече ОМОН-нга телефон бла хазыр болуп туругъуз деп сёлешгенди. Аны милицияны полковниги Алим Махотлов башчылыкъ этген отрядына шахарны кьыйырында боевиклени саууланган кьауумуну аллын тыйыу жаны бла энчи операциягъа кьатышыргъа тюшгенди.

Эрттеникде 9 сагъат 45 минут бола КъМР-ни МВД-сыны спорт комплексини жанындан ОМОН-ну административ мекамны 3-чю этажына автоматладан бла гранатомётладан атдырып башлагъандыла. «Строй-деталь» заводну тийресинден да от ачыла эди.

Омончула да олсагъат саууладан атдырып тебирейдиле да, чапханла арта туракъларча этедиле. Энци операциядан кьайтып келе, Суворов орамны жанында кьачып баргъан саууланган боевиклени кёрюп, темир жолну жанында орнатылып, аяусуз от ачандыла. Кёп да бармай, тёрт бандит ёлтюрюлген эди.

КъМР-ни МВД-сыны энчи буйрукъланы толтургъан милициясыны (ОМОН) отрядыны аскерчилери, кеслерини мекамларыны тийресин боевикледен тазалагъанларындан сора право низамны сакълауу органланы чабыуллукъ этилген башха мекампарын кьоруулар ючюн, кьауум-кьауумгъа бёлюнгенди. ОМОН-ну аскерчилери ол кюн башха милиционерле бла бирге битеу да 24 боевикни ёлтюргенди, иги кесек сауутну, боеприпасланы, чачдырыуу затланы кьолгъа жыйышдыргъандыла.

Бетлени басмагъа ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

ЖОЛОУЧУЛУКЪ

Эгечден туугъанла эрке болагыла...

Мындан алда манга Алма-Атадан шүөхларым былай айтып сөйлөшкөн эдиле: «Исхакъ-агъа, биз университетни бошагъанлы 35-жыллыгын белгилерге тенглерибизни төбөшюну чакъырабыз, келсенг, бек сюерикбиз». Хау, мен да 1978 жылда Къазахстанда Киров атлы къырал университетни юрист факультетин бошагъанладан бирлериме.

Алай бла быйыл 5-чи сентябрьде жолгъа атланама. Биргеме уа 15-жыллыкъ къызым Фатима бла аны анасы Радима да барадыла. Минводдан Акътау (алгыннгы Шевченко) шахаргъа учабыз.

Кече сагъат 12-ге Акътаугъа келгенибизде, аэропортда областны прокуратурасыны эки уллу къуллукъчысу бизни сакълап тура эдиле. Ала бизни 5-жулдузлу «Гранднур Плаза» къонакъ юйге элтдиле. Эрттенликде сагъат 6-да башха самолётха миндирип, Чимкентге ашырдыла. Ары баргъанымы магъанасы уа былайды: бусагъатда Къазахстанны ара шахарында - Астанада-генеральный прокурорну орунбасары мени бла бир курсда окугъан Исаев Нурмахан ол шахарда туугъанды. Аны анасы уа Чомай-ланы Дугуну Къызы София къарачайлы тиширюу эди.

Мен аны уста таный эдим. Мындан эки жыл алгъа ауушханында, дууасына төбөялмай къалгъаным манга ауур жюк болуп тура эди да, къабырына барып, дууа тутдурууну борчума санагъанма. Жашы, Астанадан учуп келип, бизни аэропортда сакълап тура эди.

Ол күн окуна огурулу ана, Софийна къабырына барып, дууа тутуп, эки автомашина бла Жамбул областьда Мерке районнга, мени туугъан жериме, келдик. Алайны аты «Чюгюндюр ёсдорген совхозну 1-чи бёлюму» деп эди. Атам Кучукланы Тенгизбийни жашы Адик анда асыралгъанды. Таулуланы къабырлары да алайдадыла. Биз ары жетерге анда жашагъан бир бөлөк адам-шүөхларыбыз-сакълап тура эдиле.

Аладан бирлерини-районда, областьда да аты айтылгъан къырал къуллукъчуну (Маслихатны депутаты) Калманбетов Советни анасы да-таулу тиширюу - Мисир-ланы Аскерни къызы Маратханды. Ол да, жарсыугъа, бир-эки жыл мындан алгъа ауушханды. Алайгъа келгенле барыбыз да, барып, атам, алайда болган таулулуланы, къарачайлыланы да къабырларына дууа тутдурукъ. Ол борчубуздан къутулуп, Алма - Атагъа тебиредик. Ары

Солдан онгга: Этезланы Маил, Калманбетов Совет, Кучукланы Исхакъ, къарачайлы тиширюу (аны аты авторну эсинде къалмагъанды), Джуматов Кази.

Кучукланы Исхакъ, къызы Фатима эм юй бийчеси Радима.

дери уа меркечиле, намысыбызны кёрюп, санаторийге элтип, уллу сыйладыла.

Алма-Атагъа жете баргъаныбызлай шахарны таматалары, областны прокурору Миразов Габит башчылары болуп бизге жарыкъ төбөдиле. Ала бла саламлашып, къучакълашып бошагъанлай, ол былай айтды: «Исаке-агъа, мени анам Къарачайда Сары-Тюз элде жашагъан Къумукъланы Хызырны къызы Зухура эди». Алай айтып, бизни эт жууукъ болгъаныбызны эссе салды, анасын бек багъалагъанын кёргозтдю.

Саулукъ - эсенлик хапар айтып, бир бирибизни тансыкъладыкъ. Алайда бир кесек чыдадыкъ. Андан сора бизни шахарда бек сайлама 5 - жулдузлу «РИХОС» (РИКСОС) къонакъ юйге элтдиле.

Ингирде уа Алма-Атаны бек белгили Феллини атлы италиялы ресторандан төбөшююбюз башланды. Анга уа арада 35 жыл озгъандан сора бизни бла окугъанладан 40-дан артыкъ тенглерибиз, шүөхларыбыз торлю-торлю жерледен жыйылгъандыла. Ол бизни барыбызгъа

да ёмюрге эсибизден кетмезлик къууанч эди. Сау кечени, жырлагъан да, тепсеген да этип, бир бирибизни эркелетдик, кеп алгъыш сөз айтдыкъ.

Экинчи күн эрттенликде, биз юйюбюзге атлангъа тебирегенибизлей, Иса улу Нурмахан былай айтып тохтады: «Мен сени къызынга - Фатимагъа- Астананы кёргозтмей жиберлик тойюлме...» Алай бла ары учдукъ. Самолётда бара, Нурмахан Астананы прокурору Жоргенбаев Мухтарны анасы да таулу тиширюу болгъанын эссе салды.

Къазахстанны ара шахарына тамашалыгъын кезю бла кёрмеген адамгъа аны сейирлигин айтып аныла-тыргъа къыйынды. Сау күнню аны бла шагъырейленип, самолёт бла Атыраугъа (Гурьев) келдик. Бизге тюберге ол областны прокуроруну орунбасары Саугъабаев Бауржан Акъберген улу аэропортха келип тура эди. Ол бизге ёз шахарыны эссе къаллыкъ жерлерин кёргозтдю, татыулу ашарыкъла бла сыйлады. Ингир алада самолётха миндирип, Акътаугъа ашырды.

Исаев Нурмахан.

Миразов Габит.

Жоргенбаев Мухтар.

лагъа атап, энчи китап чыгъарсакъ, тюз болур эди деп олайма. Аны бла бирге уа эгечледен туугъанланы бир къауумун аналарыны ата журтларына чакъырууну да тийишли кереме.

КУЧУКЛАНЫ Исхакъ, отставкада сыйлы судья.

Культура

Бизни жаш жырчыла къыш Олимпиаданы жабылырына къатышырыкъдыла

РФ-ни Культура министерствосу Битеуроссей хоровой общество бла бирге Сочиде бардырыллыкъ Олимпиаданы жабылгъанына къатышырыкъ коллективни жарашдырып башлагъанды. Къыралны битеу регионларында, эришмеле бардырып, ариу ауазлары болган он жырчы сайлангъанды: беш soprano бла беш да альт болургъа керекди.

Бизни республикада да болгъанды кон-

курс. КъМР-ни Культура министерствосуну Художествову билим беруу методика арасы бла Хоровой общество къурагъандыла аны. Анда эки коллектив хорлагъанды. Нальчикни 1-чи номерли Сабий искусстволаны шолуну бла Юрий Темиржанов атлы 1-чи номерли музыка шолуну окуучулары хурерли болгъандыла. Жюриге таматалыкъны уа Мадина Мидова этгенди.

Эришюну экинчи этапы башланса уа,

ара шахарыбызгъа Россейни Гуманитар культура университетини профессору, Битеуроссей хоровой обществогъа кирген Борис Тараканов келликди. Ол, хорлагъан коллективледен хар жаш жырчыгъа тынгылап, бек фахмулу онусун сайларыкъды. Нальчикде болган кезиунде профессор дагъыда хор искусствону жашырынлыкларыны юсонден айтырыкъды.

Битеу жаш жырчыладан къуралгъан

Сабий хорну репетициялары Санкт-Петербургда болукъдыла. Сочиде бардырыллыкъ къыш Олимпиаданы бошалгъанына къатышырыкъ Къабарты-Малкъардан, башха регионладан айырылгъан сабийлени саны миннге жетерикди.

Римма ГЕРАСИМОВА, КъМР-ни Культура министерствосуну пресс-службасы.

Нек түрленедиле эллирибизни, тауларыбызны, сууларыбызны атлары?

Кеси кесинги багъаламасанг, санга ким дараж берликди. Аны айтханым, милетибизни тарыхыны юсюнден сөз барса, аны төбен этиу, жокъгъа санау, терсине тартыу жылдан - жылгъа кенг жайыла барады. Башхасын къыйсакъ да, жер, суу, тау, эл атланы алып къарасакъ оқуна тамамды аны алайлыгына тошююрге.

Бахсан аузуна кирсенг, анда тау атла түрленип, магъаналарын тас этген шартла келдиюле. Сөз ючюн, Жанхотия-Жанхотек, Бедик-Бедик, Гестенти-Гестенти, Тонгуз орун-Донгуз орун, Губасанты-Нейтрино. Эрттеден келген атла нек бузаладыла, жол жанларына башха түрлю эшитилерча атла нек жазыладыла? Ол алай не мурат бла этилгеннин антылагъан бек къыйынды. Биз бусагъатда хар затыбызны терс жазсакъ, бизден сора келлик тёлюле уа тамбла не айтырла? Быллай шартха да айырып эс буручады. Бизни оғурлу эм багъалы, милетин чекизи сыйген адамыбыз Толгъурланы

Бекмырза алгын заманда не Былым, не Былым болмагъанлай туугъан элини тюз аты «Баллым» эди деучосю эсибиздеди. Ол тийреде кийик чибиле кепден айтылганды алай деп, аны алайлыгын ангылатычу эди. Баям, тюзю да алайды.

Сора дагъыда бир - бирле, сөзлерибизни кеслерини кёллерине ушарча түрлендирип, сиз айтханча туюлдою, былайды деп, жер, суу, эл атларыбызны түрлендириге ёчдиюле. Хар сөзюне да бир харфын түрлендирилген, башха магъана берилип къалады. Лячин къагъалашын дегенча.

Былым элини жер-жерли администрациясы көрмеймиди Былым тау сөз болмагъанын. Халкъда бусагъатда жүрюген «Былым» ат нек кесине жер тапмайды. Тюз айтсала, бир уллу халатмы боллукъду, шугхамы тошерикди кимлеге эселе да бирлеге? Манга болмачы фатыуала айтаса дерликте да болурла. Хар зат, ууакъ шартдан башланн,

уллу жарсыу туудурады. Гитче, уллу эсе да, бир жер ат да алгын къалай жүрюген эсе, алайлай къалыргъа тийишлиди. Ауар-Сырт деген аруу ат Аур-сентх деп нек тилинг бюклерге керекди. Енген ат ингушу болуп нек жазылады. Зольск районда ингушлары жашайдыла да сора.

Битеу дунягъа айтылгъан Элбрус таугъа башха ат атаргъа кюешу тенглини багъаламу туюлмюдю? Хар затыбыз аз-аздан түрлендирилди, атларын, магъаналарын тас эте барсала, келир тёлюлерибизге биз не къоярыкъбыз. Аны себепли сау сөзюне угъай, хар харфын алгын айтылганыча сакълаугъа жер-жерли администрацияла, алимле, хар инсан къыйгырыргъа кереклигин унутсакъ, артада сокъураныргъа тоюшер. Тас болгъанны тапхан, арта къайтаргъан а къыйынды. Аны алайлыгын биз бусагъатда оқуна сынаыбыз, көребиз.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

ДЕМОГРАФИЯ

Росседе пенсиячыланы 13 миллиону ишлерин къоймагъангыла

СНГ-ни къырраларыны аранында 65-жыллыкълардан абанд адамлары бла Росседе 3-чо жердеди - ала къырдалда адамланы 13 процентин тутдыла. Бу жаны бла биринчи жерде Украинады, аны къартайгъан адамлары 16 процентдиле, Белоруссияда уа - 14 процент. Аны юсюнден информацияны Росстатда статистика эм саулукну сакълау жаны бла управленийны алчы эксперти Людмила Ерошина айтханды.

Азияны къырралары уа жашыракъладыла. Сөз ючюн, Узбекистанда пенсия жыл саллары болгъанла жаланда 4 процентдиле. Битеу дуняны алып айтханда, Росседе орталыкъ жердеди. Эм къарт къырал а Японияды. Анда 65-жыллыкълардан тамтала 23 процентни тутдыла. Евросоюзда 27 къырралны алып къарагъанда, 65-жыллык адамла, Росседеча-13 процент боладыла, эм жаш къыралгъа уа Индия саналады - анда къартла 5 процентни тутдыла. ООН-ну классификациясына кёре, къарт къыралгъа, халкъларында 65 жылдан абандала 7 эм андан да кеп процентни тутхан къыралла саналады.

Бизни къыралны жер-жерлеринде да ол жаны бла болум түрлю-түрлюдо: жаш эм къарт регионла бардыла. Биринчи къауумгъа Чечен, Ингушетия, Дагъыстан, Тыва Республика киредиле - алада орталыкъ тарих 25-28 жылды.

Къартлагъа уа Приволжский эм Центральный федеральный округла саналадыла, Тамбов, Брянск, Рязань, Тверь, Воронеж, Орёл, Курск, Пенза областыла уа орталыкъ жыл санла 41-42 жылды.

Статистикле четтенлерича, пенсиягъа чыккыган 33 миллион адамдан 13 миллионга жууугу ишлегенлей турады. Пенсиячы сакълау жаны бла управленийны алчы эксперти Людмила Ерошина айтханды.

Пенсиячыгъа жашау этерге онг берлик ахчаны ёлчмеи къырдалда 5,8 минг сомду. Ол ахагъа алай кеп адам жашамайды, алгъанд жыйылгъан ача къыстырыкъ болмаса, бютанда бег а къыйынды алагъа жууукъ адамлары болушлукъ этмей эселе. Къарт адамлагъа, дарманланы сатып алыр ючюн оқуна, иги кесек аха керек болады.

«Пенсиягъа чыккыгандан сора ишлеу бизни къыралда къартлыккъа къажу кюрешни жангыз амалды. Ол себепден а ишлеген адамлагъа пенсияларын азайтыргъа негда пенсияларын ёлчемлерине жыл сайын къошууну къоярга деген предложениланы арталлы да тюзге санаймы»,- дейди РАН-ны Экономика институту белгили къуллукъчусу Людмила Ржажинца.

«Российская газета».

«Созай» тукъум жамауат организация СОЗАЙЛАНЫ Хамзатны жашы Керим ёлгенини юсюнден уллу бушуу этип билдиреди эм аны жууукъларына бла ахлуларына къыйгы сөз бередиди.

Ыйыкыгъа гороскоп

14-чю октябрден 20-чы октябрге дериди

КЪОЧХАРЛА

Магъаналы ишлеге жараулуду ыйыккыны ортасы, артыкъда - орта кюн. Ол кюнде битеу башламчылыкъларыгъы жетишимли боллукъдула. Баш кюнде эм байрым кюнден ары сиз кесигизни кючюгюзню толугъан антылапкъ туюлюсюз. Алай эсе, жангы проектлени жашауда бардырыгъа кюешмегиз. Солуу кюнлени шухъларыгъыз бла ётдиорсегиз, андан иги не барды.

ТАНАЛА

Ыйыккыны ал кезиу-юнде къыйынлыкъларгъа тоберге боллукъсуз, аланы хатасындан этиле тургъан ишлени тамамлар ючюн, эс жыйып ишлерге тошерикди. Орта эм байрым кюнле коллектив бла бирге ишлерге жараулу кюнледиле, алай этсегиз, кеп иш къыйналмай тамамларыкъсыз. Солуу кюнледе, артыкъда шабат кюнде къууанырыкъсыз, эрттеден бери кюсеп тургъан тюбешиуле болуп.

ЭГИЗЛЕ

Ыйыккыны асламысы жетишимли болургъа ушайды: ишледе тюз оную этгенден сора да, аланы жашауда бардыра да билликсиз. Онуочула да аны эслерикдиле. Шёндю ала аны бла байламлы оную этмеселе да, ол

къуллукъда кетюрлююрге уа себеплик этерикди. Солуу кюнлеригиз а даулашы боллукъдула.

АЙЫРЫЧАБАКЪЛА

Эшта да, сизден бек терк эс буруу керек боллукъ болур - сиз алай хар заманда да эталмаучу эсегиз да. Алай эсе да, эс жыйып ишлесегиз, баш эм геуюрге кюнледе магъаналы жетишимли болдураллыккъсыз. Орта кюнден ары уа документлени эс буруп окъугъуз. Ол сизни жашауугъузда керек боллукъду.

АСЛАНЛА

Баш эм геуюрге кюнле къаугъалы кюнле болургъа ушайдыла - эшта да, офисде иште чырмаулукъ этерик торлениуле боллукъ болурла. Орта кюнден ары жетишимли кезиу башлангырыкъды, ол кезиуде сиз да иги ишлериксиз, аны ючюн саугъалы да боллукъсуз. Солуу кюнле сиз адамла бла жараша билгенизге кёре боллукъдула - оппонент айтханын да къулакыгъа алыгъыз.

КЪЫЗЛА

Ыйыккъа къан - къазауат этип ишлерге кюешмегиз - саулугъугъузгъа эс буругъуз. Геуюрге эм барз кюнле сиз этерик ишлеригизни шарт кёрген, аланы тамам этерге бек къысха жолну тапхан кюнле боллукъдула. Ыйыккыны

экинчи жарымында тышындан боллушлукъ табарыкъсыз. Солуу кюнледе сабийлеге эс буругъуз.

БАЗМАНЛА

Бек иги онугъуз боллукъду ишигиз бла коллегаларыгъызы эм оную учуланы да сейирге къалдырыргъа. Геуюрге эм барз кюнледе керексиз атламла этерге тошерикди. Алай этсе-гиз, кесигизге заран оқуна тошюрюрге боллукъсуз, ахырында ол болумдан да бек тап кътулукъсуз.

АКЪЫРАПЛА

Бу ыйыккъа сиз бек жетишимли боллукъсуз: Тири болгъандан сора да, этген муратыгъызгъа жете да билликсиз, аны хайырындан жангы шухъла, сөз жанлыла да кеп боллукъдула. Орта кюнде сакъ болугъуз, тилигизни оздурмагъыз: иги билмей этилген чам сиз сыйген, сизге бек керекли адамны кёлюне тиерге боллукъду.

САДАКЪЧЫЛА

Ыйыккыны башланнган кезиуу къыйын боллукъду: ишигизни бек магъаналысын унутуп къыймаз ючюн, этилген план бла теглешдириге тамамлагъыз. Келген халарлагъа эс буругъуз. Ыйыккыны экинчи жарымы биринчисинден эсе файдалы болургъа ушайды, солуу кюнле уа адалатлыккъ боллукъдула.

ТЕКЕМЮЙЮЗЛЕ

Этген муратыгъызгъа жетер ючюн, сиз тыйгычсыз алгъа уллу атламла бла барлыккъсыз. Сизге онуючла негда халкъда намыслары жүрюген адамла да болушурукъдула. Орта кюн магъаналы оную этерге жараулу кюндю. Андан сора бир кесек шошайсагъыз игиди. Иште эс буруп къарагъыз: ал урум бла ишни тамам этерге кюешмегиз.

СУУКЪУЙЛА

Ыйыккъа сиз бек тири кюешириксиз этген муратыгъызгъа жетер ючюн, къазауат этип оқуна дерге боллукъду. Чекеден озуп кетмесегиз - ол аман туюлдою. Орта эм байрым кюнледе уа алай къатылыккъ сизни кесигизге да, башхалагъа да заранлы боллукъду, алай эсе, жортмазгъа кюешмиз. Ыйыккыны ахырында шухъларыгъыз бла олтурсагъыз, озгъан заманланы да эсге тошюрсегиз, аман болмаз.

ЧАБАКЪЛА

Баш эм геуюрге кюнледе сиз, ишлени бардырууда, соймекликди да этген муратыгъызгъа жетериксиз, дейдиле жулдудла. Шабат эм ыйык кюнле сабийле бла тобеширге да иги кюнледиле: ала бла бир тилли бола билесиз.

ЭСГЕРТМЕ АЧЫУ

Журтну жакълагъанланы журт унутмайды

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ол ачы кюнледен бери танг заман озгъанды, Зылгы элли къатында шаудандан да иги

кесек суу саркъгъанды. Бусагъатда анда киши жашамайды, жаланда юй тюпле сакълангандыла.

Кертиди, бирле, ол тийрени ташдан, хансдан да тазалап, хобуста ёсдюредиле, бичен чаладыла. Тёрт-беш жыл мындан алгъа уа бир ненча тукъумну келечилери, алайгъа барып, халны кёрген эдиле. Ол заманда аладан бири - Ностулан Ешеуно жашы Тенгиз - Улуу Ата журт урушну кезиуюнде фронтха кетип, анда жанларынкъанларын аямай сермешген къарындашларыны, жууукъларыны атларын ёмюрлюк этерге керекди деп, сёзюно алай сал-

гъан эди. Тогузаланы Магомет да алагъа Зылгыда эсгертме салынырын дурус кёргенди.

Анга кёлле ыразы болгъандыла. Алай бла эсгертмени

элли ортасында, эрттегили школну къатында, орнатыргъа келишгендиле. Ишни кёлгъа жашыракъ, тирирек да Нёгерланы Ахмат алады. Анга болушургъа кёлле чыгъадыла, ол санда Нёгерланы Ахыя, Гуталаны Ахыя. Ала Хашкиден уллу гыйы таш келтирип, бу кюнледе орнатадыла.

Эсгертме ачылып тургъан китапха ушайды. Аны эки бетинде уа урушха кетип, андан къайтмай къалгъан Бийланы, Бёзюланы, Жангоразланы, Гасыланы, Гуталаны, Кючуколаны, Насталаны, Нёгерланы, Тогузаланы, Ногъаланы жашларыны атлары жазылыпдыла

- битеу да 71 адамны тукъуму.

Эсгертме салынган заманда алайгъа кёп адам жыйылгъанды.Элли эфендиси дууа тутдургъанды. Мында чекчи отрядда къуллукъ этген аскерчиле уа беш кере ушккоддан атыргъандыла. Андан сора уа алайгъа келгенлени барын да къурманлыкъ столгъа чакъыргъандыла. "Эльбрусоид" жаш

тёлю жамауат организацияны келечиси Герийланы Абузейит а элли администрациясыны

башчысы Атабийланы Асланнга Волгоградны къоруулай жигитча ёлген жерлешлерибизни да атлары жазылгъан эсгертмени суратын бергенди эмда алгъаракъда ала ол шахаргъа къалай барып келгенлерини юсюнден тынгылы хапар айтханды.

Урунуу ветераны Тогузаланы Магомет, бу жумушну тамамлагъанлагъа, къатышханлагъа да уллу ыспас эте, ол бек магъаналы болгъанын чертгенди. «Уруш жыллада Ата журтну эркилиги ючюн, жанларын аямагъан къарындашларыбызны эсибизден бир заманда да кетермейбиз, болсада бизден сора да, ала ны атлары унутулмазча этерге керек эди.

Ма аны ючюн тындырылгъанды бу огъурлу иш. Ёлгенлеге угъай, саулагъа. Зылгычыла бери сабийлери бла келселе, алагъа аппалары, къазауатха къатышып, бююнню жарыкъ жашауу келтиргенлерин айтып, эсгертмени кёргозтуп, ёхтемленирге боллукъдула», - дегенди акъсакъал.

Эсгертмени ачыгъа районну администрациясыны башчысыны орунбасары Байсыланы Харун, элли башчысы Атабийланы Аслан, "Эльбрусоид" жаш төлю жамауат организацияны келечилери да къатышхандыла.

Биринчи, Огъары Малкъарны ортасында Улуу Ата журт урушну кезиуюнде жоюлгъан эллилеге эсгертме сюелгенин айтып, алай бу да артыкъ болмазлыгынын чертгенди.

Атабийланы Аслан а бу эрттегили тау элледен биринде орнатылгъан биринчи эсгертме болгъанын айтханды. «Башха тукъумланы келечилери да бу башламчылыкъны андан ары бардырсала, биз анга себеплик этерикбиз», - дегенди.

Биз алайдан кете туруп, ары келген аппала, ыннала, жаш адамла, сабийле да, эсгертмени къатына барып, анда тукъумлары жазылгъанланы ичинде кеслерини жууукъларыны, ахуларын излей къалгъан эдиле. Тапханла, сагъышха къалып, мудах болуп сюеле эдиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

БЕШПАЙЛАНЫ Муталип
(баш редакторну орунбасары)

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан
(баш редакторну орунбасары)

ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)

ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамауат-политика бёлюмню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Асламлы информация органла, жамауат эмда дин организацияла жаны бла министерствосуну компьютер улужбасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикте кёре 19.00 сагъатда кьол салынады. 20.00 сагъатда кьол салынганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Сараккуланы Асият - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Зезаланы Лида (1,2,4,5,6,9-чу бетле), Бийчеккуланы Жаннета (3,7,8,10,11,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражи 2640 экз. Заказ № 2603

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru